

НАСТАВНО И НАУЧНО – УМЕТНИЧКОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о урађеној докторској дисертацији кандидаткиње Данире М. Совиљ

Одлуком Наставног и научно-уметничког већа Факултета 01-1743/2-6.1 од 26.10.2020. године, именовани су чланови Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Данире М. Совиљ под насловом:

**ЕСТЕТИЧКА МАНИПУЛАЦИЈА ДОЖИВЉАЈЕМ АРХИТЕКТОНСКОГ ПРОСТОРА
— кроз анализу хришћанске сакралне архитектуре друге половине XX века**

После прегледа достављене Дисертације и других пратећих материјала и разговора са Кандидатом, Комисија је сачинила следећи

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1 Хронологија одобравања и израде дисертације

Кандидат Данира Совиљ је школске 2014/2015. године уписала студијски програм Докторских студија Архитектура и урбанизам (основна област истраживања: архитектура и урбанизам, а ужа научна област истраживања: студије архитектуре). На основу члана 46. и члана 109. Статута Универзитета у Београду - Архитектонског факултета („Сл. билтен Факултета”, бр. 119/18), а у вези са чланом 29. Правилника о докторским студијама („Сл. билтен АФ”, бр. 102/14) и Одлуком Већа докторских студија Архитектонског факултета у Београду од 19. новембра 2018. године, Наставно и научно-уметничко веће Факултета је, на седници одржаној дана 26. новембра 2018. године, донело одлуку број 01-2683/2-8.6 којом је образована Комисија за оцену научне заснованости теме докторске дисертације кандидата Данире М. Совиљ, мастер инжењера архитектуре, под насловом „**Естетичка манипулација доживљајем архитектонског простора — кроз анализу хришћанске сакралне архитектуре друге половине XX века**“, у саставу:

- др Владимир Мако, ментор
редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета
- др Владимир Миленковић, члан Комисије
ванредни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Василије Гвозденовић, члан Комисије
редовни професор Универзитета у Београду - Филозофског факултета

На основу члана 40. Закона о високом образовању („Службени гласник РС“, бр. 88/2017) а у вези са чланом 108. Статута Универзитета у Београду - Архитектонског факултета („Сл. билтен Факултета“, бр. 119/18), члана 30. Правилника о докторским студијама на Универзитету у Београду – Архитектонском факултету („Сл. билтен АФ“, бр. 122/20) и сагласности Већа научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду од 05. фебруара 2019. године, Наставно и научно-уметничко веће Факултета је, на седници одржаној 11. марта 2019. године, донело одлуку број 01-499/2-7.2 да се Данири М. Совиљ, мастер инжењеру архитектуре, одобрава рад на теми докторске дисертације, под насловом **„Естетичка манипулација доживљајем архитектонског простора — кроз анализу хришћанске сакралне архитектуре друге половине XX века“** и да се за ментора именује проф. др Владимир Мако.

Одлуком Наставно научног већа Факултета од 15.09.2020. године, кандидату је, на лични захтев продужен рок за завршетак започетих студија за годину дана, односно до 30.09.2021. године.

У октобру 2020. године, завршену докторску дисертацију кандидат Данира Совиљ је, уз сагласност ментора, предала на Веће докторских студија. На основу члана 109. и члана 110. Статута Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен АФ”, бр.119/18), члана 34. Правилника о докторским академским студијама (“Сл. билтен АФ”, бр. 122/20) и Одлуке Већа докторских студија Факултета од 19.10.2020. године, Наставно и научно-уметничко веће Факултета је, на седници одржаној дана 26.10.2020. године, донело одлуку број 01-1743/2-6.1 да се образује Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата под насловом **„Естетичка манипулација доживљајем архитектонског простора — кроз анализу хришћанске сакралне архитектуре друге половине XX века“** у саставу:

- др Владимир Миленковић, председник Комисије ванредни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Владимир Мако, ментор редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета
- мр Милан Вујовић, члан Комисије редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета
- др Василије Гвозденовић, члан Комисије редовни професор Универзитета у Београду - Филозофског факултета

1.2. Научна област дисертације

Докторска дисертација припада образовно-научном пољу Техничко-технолошких наука, у научној области *Архитектура и урбанизам*, односно ужој научној области *Историја, теорија и естетика архитектуре и визуелних уметности и обнова градитељског наслеђа*, за коју је на Универзитету у Београду матичан Архитектонски факултет.

Ментор предметне дисертације је др Владимир Мако, редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду. Компетенције ментора за вођење ове предметне докторске дисертације одређују референце наведене у наставку:

- *Sociological Dimension of Urban Plans: General Urban Plan of Priština from 1953*, arh. Dragutin Partonić, (Coauthor Arber Sadiki), Facta Universitatis, Series: Architecture and Civil Engineering, Vol.17, no.1 (2019), University of Niš, pp.93-104. (ISSN 0354-4605)
- *An Islamic Numerical Interpretation of Hagia Sophia in Constantinople*, Keynote Speech, Зборник радова са 21 међународне естетичке конференције 'Possible Worlds of Contemporary Aesthetics: Aesthetics Between History, Geography and Media', Универзитет у Београду – Архитектонски Факултет, Београд 2019 (ISBN 978-86-7924-223-2) ст. 32-44.
- *The Aesthetics and Attainability of Cultural Cohesion: The Metaphorical Compositional Structure of "Oresteia" and Acropolis of Athens*, Athens Journal of Architecture, vol.5, issue 1, January 2019, Athens Institute for Education and Research, Athens, pp.99-110 (ISSN:2407-9472- DOI:10.30958/aja).
- *Lorenz Stoer and the Metaphor of Creative Power in Architecture*, Athens Journal of Architecture, vol.4, issue 1, Athens Institute for Education and Research, Athens (2018), ст.65-84 (ISSN:2407-9472).
- *Aesthetics and Perception of Mobile Reality: Architectural Prospective*, Serbian Architectural Journal, Vol.9, No.2, 2017, Универзитет у Београду – Архитектонски факултет, ст.113-120.
- The Aesthetics of Transformation*, Athens Journal of Architecture, vol.3, issue 3, The Athens Institute for Education and Research, Athens (2017), ст.263-276 (ISSN: 2407-9472).
- Aesthetics of Architectural Concept: from Metaphorical Vision to Creative Concretization*, у Зборнику радова са осме међународне конференције Architecture in Perspective, Vysoka škola banska-Technicka univerzita Ostrava, Fakulta stavebni, katedra architektury, Острава (2016), ст.10-12 (ISBN 978-80-248-3940-0).
- *Recycling in Design for Sustainable Culture: Research and Education Philosophy*, у Зборнику радова са осме међународне конференције Architecture in Perspective, Vysoka škola banska-Technicka univerzita Ostrava, Fakulta stavebni, katedra architektury, Острава (2016), ст.21-22 (ISBN 978-80-248-3940-0).
- Ethics of Dwelling: Early Christian Principles of the City Life and Urban Transformation*, у: Revisions of Modern Aesthetics, part 2, Serbian Architectural Journal Vol.7, (2015), ст.123-134 (ISSN 1821-3952).
- *Light as a Metaphor of Dwelling: A Few 20th Century Examples*, у: Architecture Anthology I: Architecture and Urban Theory, уредник Nicholas Patricios, Athens Institute for Education and Research, Athens (2015), ст.159-170 (ISBN: 978-628-5065-82-9).
- *City, Landscape, Nature: Characters in the Aesthetic Scene of Cultivation*, у: Nature and the City: Beauty is Taking on New Form, уредници: Jale Erzen & Raffaele Milani, Yearbook of the International Association for Aesthetics, Vol.17, Parol no.22, Bologna (2013), ст.123-132, (ISBN 978-88-6025-275-3).
- *Ideology and Architecture: Aesthetic Rationalism and its Cultural Response*, у: Architecture and Ideology, уредници: Vladimir Maiko, Mirjana Roter Blagojević, Marta Vukotić Lazar, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne (2014), ст.13-26. (ISBN (10): 1-4438-5671-1; ISBN (13): 978-1-4438-5671-3).

1.3. Биографски подаци о кандидату

Данира Совиљ је рођена 9. маја 1990. године у Книну (Хрватска). Основну школу и средњу Уметничку школу (смер Графички дизајн) завршила је у Краљеву. Основне академске студије на Архитектонском факултету Универзитета у Београду завршила је 2012. године са просечном оценом 8,88. На истом факултету 2014. године завршила је Мастер академске студије са просечном оценом 9,89 и оценом 10 на дипломском раду (тема: *Дух Београда, Skyline мултифункционални комплекс јавних објеката*; ментор: професор мр Милан Вујовић), те стиче звање мастер инжењер архитектуре. Исте године је уписала Докторске академске студије на Архитектонском факултету у Београду у научној области истраживања *Архитектура и урбанизам*, и ужој области истраживања *Историја, теорија и естетика архитектуре и визуелних уметности и обнова градитељског наслеђа*, које је завршила са просечном оценом 9,83. У току школовања била је стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2010-2014. године).

Од 2012. године ангажована је у настави као демонстратор, а од 2015. године је у изборном звању асистента за област *Визуелне комуникације и архитектонска графика* на Департману за архитектуру Архитектонског факултета у Београду. Учествовала је у реализацији наставе на више редовних и изборних предмета — Основне и Интегрисане академске студије: Визуелна истраживања, Трансформација графичке форме, Архитектонска графика; Мастер академске студије: Анализа графичке форме и Визуелне комуникације.

Фокус њеног научног рада представља истраживање потенцијала усмеравања доживљаја архитектонског простора и обликовање искуства корисника простора. Професионално ангажовање Данире Совиљ усмерено је на два поља — архитектонско пројектовање и поље визуелних комуникација. Добитник је више награда и откупа на домаћим и међународним архитектонско-урбанистичким конкурсима. Од 2018. године је троструки добитник конкурса за визуелни идентитет велике годишње Мајске изложбе Удружења ликовних уметника примењених уметности и дизајнера Србије. Аутор је преко 100 пројеката у области визуелних комуникација. Учествовала је на више од 30 колективних домаћих и међународних изложби, а публиковала је преко 20 уметничких радова.

Од 2018. године је редовни члан Дизајн секције Удружења ликовних уметника примењених уметности и дизајнера Србије (УЛУПУДС), као и колективни члан Међународног удружења графичких дизајнера (ICOGRADA) и Међународног удружења индустријских дизајнера (ISCID).

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације

Дисертација под насловом „**Естетичка манипулација доживљајем архитектонског простора — кроз анализу хришћанске сакралне архитектуре друге половине XX века**“ изложена је на 175 страна. У делу који претходи нумерисаном делу рада дати су: насловне стране на српском и енглеском језику, резиме на српском и енглеском језику,

те садржај. Основни текст дисертације је подељен у 6 поглавља и броји 157 страна. У дисертацији је коришћено 112 референци које су наведене након основног текста на 7 страна. Листа референци састоји се од 30 примарних извора, 65 секундарних извора и 17 интернет извора. Дисертација садржи 91 илустрацију у облику дијаграма, табела, цртежа и фотографија. У завршеном делу дисертације налазе се попис илустрација, биографија аутора и пратеће изјаве.

Докторска дисертација подељена је у три целине: *Увод, Приказ и интерпретација резултата истраживања и Закључак*. Средишњи део дисертације подељен је на четири дела. У наставку текста је дат садржај дисертације.

01 УВОД

- 1.1 Уводне напомене о теми
- 1.2 Претходна анализа информација о предмету истраживања
- 1.3 Предмет и проблем истраживања
- 1.4 Циљ истраживања
- 1.5 Задаци истраживања
- 1.6 Полазне хипотезе истраживања
- 1.7 Научне методе истраживања
- 1.8 Генерална структура докторске дисертације
- 1.9 Научна оправданост дисертације, очекивани резултати и практична примена резултата

02 АРХИТЕКТУРА И „ДЕЈСТВА“

- 2.1 Архитектонски простор
- 2.2 Значај контекста
- 2.3 Комуникација у архитектури
- 2.4 Утицај архитектуре на корисника, преглед ставова у струци

03 ИСКУСТВО АРХИТЕКТОНСКОГ ПРОСТОРА

3.1 ЕЛЕМЕНТИ АРХИТЕКТОНСКОГ ПРОСТОРА

- 3.1.1 (Архитектонска) композиција
- 3.1.2 Примењени материјали као елемент архитектонског простора
- 3.1.3 Осветљење као елемент архитектонског простора
- 3.1.4 Боја као елемент архитектонског простора
- 3.1.5 Акустичке карактеристике архитектонског простора
- 3.1.6 Тактилни аспекти архитектонског простора
- 3.1.7 Мирис као компонента архитектонског простора

3.2 ДОЖИВЉАЈ АРХИТЕКТОНСКОГ ПРОСТОРА

- 3.2.1 Перцепција (архитектонске) форме
- 3.2.2 Менталне репрезентације
- 3.2.3 Односи архитектонског простора и корисника
- 3.2.4 Детерминисање кретања архитектонским простором
- 3.2.5 Стимулисање емоција/рекција архитектонским простором
- 3.2.6 Чулне сензације у архитектури

04 КОНКРЕТИЗАЦИЈА КРОЗ АНАЛИЗУ ПРИМЕРА САКРАЛНЕ АРХИТЕКТУРЕ

4.1.1 Претходна анализа примера сакралне архитектуре

4.1.2 Критеријуми за избор референтних примера

4.1.3 Избор референтних примера за анализу

4.2 СТУДИЈЕ СЛУЧАЈА

4.2.1 Студија случаја 1:

Ходочасничка црква свете Мери у Велберту

4.2.2 Студија случаја 2:

Северна хришћанска црква у Коламбусу

4.2.3 Студија случаја 3:

Катедрала свете Мери у Токију

4.2.4 Студија случаја 4:

Црква светог тројства у Бечу

4.2.5 Студија случаја 5:

Црква светлости у Осаки

4.2.6 Студија случаја 6:

Црква на води у Хокаиду

4.3 Резиме анализе кроз студије случаја

05 ИСПИТИВАЊЕ КАРАКТЕРИСТИЧНИХ ФОТО — ВИЗУРА САКРАЛНИХ ОБЈЕКТА

5.1 Дефинисање форме испитивања

5.2 Приказ резултата анкете

5.3 Резиме анализе резултата анкете

06 ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

6.1 Верификација полазних хипотеза

6.2 Значај добијених резултата

6.3 Основни закључци, смернице и правци даљег истраживања

07 СПИСАК ЛИТЕРАТУРЕ И ИЗВОРА

08 СПИСАК ИЛУСТРАЦИЈА

09 БИОГРАФИЈА АУТОРА

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

Докторска дисертација се састоји из три основна дела: увода, централног дела истраживања у оквиру којег се даје приказ и интерпретација резултата истраживања, и закључка. Након тога следи списак литературе, прилози и илустрације.

Увод садржи основне информације о теми рада и пружа увид у теоријске основе које дефинишу поље истраживања. То подразумева претходну анализу информација о предмету и проблему истраживања, те дефинисање циљева и задатака истраживања.

Такође, у овом делу рада постављају се полазне хипотезе, приказује се методолошки приступ, као и научна оправданост и очекивани резултати истраживања.

Други део рада садржи истраживања простора у контексту архитектуре. То подразумева приказ досадашњих ставова ауторитета из праксе по питању комуникације у архитектури, утицаја архитектуре на човека, као и значај контекста за разумевање архитектонског простора. Овај део рада представља истраживање на којим све нивоима архитектонски простор може имати утицај на корисника.

Трећи део рада чини интерпретација резултата истраживања својстава архитектонског простора, као и резултате испитивања доживљаја простора и његове перцепције. Поред тога, у овом делу рада тема је и анализа односа простора и корисника, и могућности стимулације одређених реакција код корисника. То подразумева истраживање инструмената којима је могуће остварити стимулације, те анализу чула које те стимулације погађају.

Четврти део рада представља конкретизацију кроз анализу сакралних архитектонских објеката, тачније шест примера хришћанске сакралне архитектуре из друге половине XX века. Кроз одабране примере из савремене архитектонске праксе, испитују се, претходно анализирани, теоријске поставке које се тичу стимулације и манипулације доживљаја архитектонског простора. Овај део рада омогућава компарацију концепцијских циљева и архитектонских средстава којима се детерминише шест контемплативних целина.

Пети део рада је још један вид испитивања претходно анализираних у архитектонској теорији и пракси. У овом делу рада врши се процењивање карактеристика претходно анализираних архитектонских објеката, које се спроводи у форми анкете. Кроз анкету се процењују одређене вредности архитектонских целина на основу њихових карактеристичних фото — визура.

Шести и закључни део је место сумирања резултата истраживања и основних закључака, као и препорука за даља истраживања. Овде се врши компарација теза до којих се долази кроз теоријски оквир, затим искуства из конкретних архитектонских пракси, те резултата процене њихових карактеристика кроз анкету. Такође, у овом делу рада се проверавају почетне хипотезе, те се омогућава отварање даљих питања за нова истраживања.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

Истраживање кандидата Данире М. Совиљ представља оригиналну научну студију о могућностима усмеравања доживљаја корисника архитектонског простора.

Савременост и оригиналност дисертације **„Естетичка манипулација доживљајем архитектонског простора — кроз анализу хришћанске сакралне архитектуре друге половине XX века“** препознају се у избору теме, контекстуализацији истраживачких питања, методолошком приступу и научно — истраживачком доприносу рада. Значај предложеног истраживања огледа се у теоретској и практичној интерпретацији комуникације између архитектонског простора и корисника, те потенцијалима манипулације искуствима корисника. Овде кандидат указује на важну улогу свих

сегмената архитектонске композиције који детерминишу амбијенталне вредности и формирају полигон за комплексно и интензивно искуство простора.

Претходно наведено кандидат Данира М. Совиљ у другом делу рада посматра кроз сакралну архитектуру, где је испитала тему у контексту обликовања интензивних контемплативних простора. Кандидат ову типологију третира као позицију изражене комуникације између корисника и архитектонског простора, у којем искуство добија карактер мистичног, чулног, трансценденталног. Важан део истраживања је стављање акцента на сакралну архитектуру сведене и прочишћене естетике. Стога, оригиналност дисертације представља продубљивање и проширивање разумевања и конципирања експресивне сакралне архитектуре на начин који није присутан у домаћој архитектонској пракси.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Кандидат Данира М. Совиљ је у оквиру докторске дисертације користила релевантне примарне и секундарне изворе. Избор библиографских јединица указује да је кандидат упознат са кључним материјалима и актуелним примерима у области коју истражује, те да на одговарајући начин користи изворе за аргументацију својих ставова у области коју истражује.

Као најзначајнији извори коришћени у истраживању издвајају се:

- Арнхајм, Рудолф. *Визуелно мишљење* (Београд: Универзитет уметности, 1985)
- Арнхајм, Рудолф. *Динамика архитектонске форме* (Београд: Универзитет уметности у Београду, 1990)
- Арнхајм, Рудолф. *Прилог психологији уметности* (Београд: СКЦ, 2003)
- Арнхајм, Рудолф. *Уметност и визуелно опажање* (Београд: Универзитет уметности у Београду, 1998)
- Башлар, Гастон. *Поетика простора* (Чачак: Градац, 2005)
- Богдановић, Коста. *Поетика визуелног* (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2005)
- Гвозденовић, Василије. *Визуелна пажња* (Београд: Филозофски факултет Универзитета у Београду, 2011)
- Гвозденовић, Василије. *Различити аспекти проблема менталних репрезентација* (Београд: Академска мисао, 2016)
- Ђокић, Лидија. *Осветљење у архитектури* (Београд: Архитектонски факултет, 2007)
- Zumthor, Peter. *Thinking Architecture* (Basel, Boston, Berlin: Birkhäuser, 2006)
- Joedicke, Jürgen. *Облик и простор у архитектури* (Београд: Орион Арт, 2009)
- Мако, Владимир. *Естетика — Архитетура, књига 1* (Београд: Орион Арт, 2009)
- Мако, Владимир. *Естетика — Архитетура, Креативан процес између субјективног и опште - друштвеног естетског значаја* (Београд: Орион Арт, 2009)

- Марковић, Слободан. *Опажање добре форме* (Београд: Филозофски факултет, Универзитет у Београду, 2007)
- Meerwein, Gerhard, Bettina Rodeck и Frank Mahnke. *Color – Communication in Architectural Space* (Birkhäuser: Basel, Boston, Berlin, 2007)
- Мерло — Понти, Морис. *Видљиво и невидљиво* (Нови Сад: Академска књига, 2012)
- Merleau — Ponti, Maurice. *Феноменологија перцепције* (Сарајево: ИП Веселин Маслеша, 1978)
- Merleau — Ponty, Maurice. *Структура понашања* (Београд: Нолит, 1984)
- Mori, Toshiko. *Immaterial/Ultramaterial: architecture, design, and materials* (New York: Harvard Design School in association with Berge Braziller, 2002)
- Огњеновић, Предраг и Бојана Шкорц. *Наше намере и осећања* (Београд: Завод за уџбенике, 2012)
- Pallasmaa, Juhani. *Encounters 1: Architectural essay* (Helsinki: Rakennustieto Publishing, 2012)
- Pallasmaa, Juhani. *Encounters 2: Architectural essays* (Helsinki: Rakennustieto Publishing, 2012)
- Pallasmaa, Juhani. *The Eyes of the Skin* (Chichester: Wiley, 2012)
- Pallasmaa, Juhani. "Space, Place and Atmosphere. Emotion and Peripheral Perception in Architectural Experience", *Lebenswelt*, 4.1, 2014, 230-245
- Панић, Владислав. *Психологија и уметност* (Београд: Завод за уџбенике, 2012)
- Пјешивац, Жељка. *Не/изрециви простор* (Београд: Орион Арт, 2018)
- Plummer, Henry. *The Experience of Architecture* (London: Thames & Hudson, 2016)
- Scruton, Roger. *The Aesthetics of Architecture* (Princeton: Princeton University Press, 1980)
- Станковић, Миленко. *Архитектура и чула* (Бања Лука: Архитектонско - грађевински факултет, 2012)
- Tschumi, Bernard. *Архитектура и дисјункција* (Загреб: АГМ, 2004)
- Hillier, Bill. *Space is the Machine* (London: Space Syntax, 2007)
- Holl, Steven, Juhani Pallasmaa i Alberto Perez-Gomez. *Questions of Perception* (Tokyo: A+U Publishing Co, 2006)
- Humphrey, Caroline i Piers Vitebsky. *Sacred Architecture* (London: Thorsons, 2003)

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

У оквиру рада на докторској дисертацији кандидат Данира М. Совиљ применила је низ истраживачких метода које се примењују у области архитектуре и урбанизма, а у циљу провере научних хипотеза. Кандидат комбинује систематични преглед литературе, метод анализе садржаја и критичке анализе, и метод студије случаја. Примењене научне

методе дефинисане су у складу са темом, проблемом и предметом истраживања, те омогућавају адекватну проверу постављених хипотеза.

Кандидат дефинише теоријски оквир систематичним прегледом литературе као основним методолошким алатом. Кроз селекцију, критичку анализу и систематизацију материјала из стручне и научне литературе, кандидат ствара информациону базу и теоријску плаформу за даље испитивање теме истраживања.

У другом делу истраживања кандидат користи студију случаја као истраживачки метод за анализу примера из праксе. Тачније, кроз студију случаја формира се полигон за испитивање модела детерминисања експресивних сакралних архитектонских простора који усмеравају и интензивирају искуство корисника. Претходно дефинисани аспекти архитектонских простора који су се анализирали, у овом делу кандидат фокусира на конкретним примерима из праксе. На основу дефинисаних критеријума, извршена је селекција архитектонских објеката који су својим карактеристикама одговарајући за улогу полигона у овом истраживању. Избор студија случаја је заснован на критеријумима који укључују: аспект експресивног у архитектонском простору, аспект обликовања са акцентом на сведену појавност лишену декоративних елемената, и аспект временског оквира којим се фокусира друга половина XX века као период значајних помака у конципирању сакралног архитектонског простора.

Након те фазе, кандидат Данира М. Совиљ је приступила њиховој анализи методом опсервације. Вредан је и начин на који кандидат анализира студије случаја и истиче различите принципе грађења доживљаја кроз обликовање архитектонског простора. Такође, значајан део истраживања представља и проверавање резултата кроз анкетирање две одвојене групе испитаника, те поређење добијених закључака из свих дегмената истраживања.

У закључном делу, извршена је систематизација и интерпретација добијених резултата, из којих проистичу закључци и препоруке. Кандидат Данира М. Совиљ је у овом делу свог истраживања извршила сумирање остварених резултата, те их искористила за дефинисање препорука и усмерења за даља истраживања.

3.4. Применљивост остварених резултата

Истраживање кандидата Данире М. Совиљ представља студију о утицају архитектонског простора на корисника, његов доживљај простора и понашање у простору. Поред тога, у овом истраживању, теоријске законитости се смештају и испитују у контексту хришћанске сакралне архитектуре из друге половине XX века. Основна примена резултата истраживања кандидата може се очекивати у две категорије — теоријској и практичној.

Првом групом доприноса могу се сматрати резултати истраживања који се тичу доживљаја архитектонског простора, његове перцепције, рефлексije принципа гештalt психологије на архитектуру, те доношење закључака о законитостима, потенцијалима и могућностима усмеравања, или манипулисања доживљајем архитектонског простора. Дакле, рад кандидата доприноси интерпетацији, проширењу и продубљивању научних сазнања о принципима примене и моделима усмеравања доживљаја архитектонског простора.

Другој групи доприноса припадају резултати имплементације прве групе, теоријске категорије, у контекст хришћанске савремене сакралне архитектуре. Кандидат Данира М. Совиљ је кроз истраживање дефинисала сет метода за манипулисање доживљајем у оквиру сакралних објеката. Овакво истраживање кандидата омогућава отварање простора за савремене интерпретације сакралних амбијената у домаћој архитектури, то јест циљана усмеравања доживљаја експресивних архитектонских простора.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидата за самостални научни рад

Докторска дисертација „**Естетичка манипулација доживљајем архитектонског простора — кроз анализу хришћанске сакралне архитектуре друге половине XX века**“ Данире М. Совиљ, показује да кандидат поседује способност за самосталан научно-истраживачки рад на високом степену и да је овладала теоријским знањима и истраживачким методама из архитектонске теорије и архитектонског пројектовања. Кандидат показује потребну вештину да самостално уочи и издвоји проблем, и позиционира га у релевантан контекст. То се огледа у чињеници да је кандидат Данира М. Совиљ у процесу израде рада вешто владала различитим методама научног истраживања и повезивањем знања, метода и теоријских фокуса, не само из области теорије архитектуре, већ и психологије, филозофије (естетика) и визуелних уметности. Дисертација указује и на способност кандидаткиње да свеобухватно постави концепт истраживања и изводи научну интерпретацију релевантних извора, остварујући вредну научну синтезу. Истраживачки проблем, циљ и полазне хипотезе истраживања, уз примену адекватне научне методологије, довели су до научно релевантних закључака. Комисија сматра да кандидат влада вештинама употребе разноврсних научних метода истраживања у поменутих областима.

Кандидат кроз формирану методологију и концептуални оквир истраживања показује способност дефинисања и обраде научно релевантне теме. Комисија сматра да докторска дисертација Данире М. Совиљ прецизно показује способност кандидата за самостални научно — истраживачки рад.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

Дисертација кандидата Данире М. Совиљ представља студију о утицају архитектонског простора на корисника, његов доживљај простора, понашање у простору. Поред тога, у овом истраживању, кандидат теоријске законитости смешта и испитује у контексту савремене хришћанске сакралне архитектуре. Стога, доприноси који су остварени у дисертацији и који представљају допринос унапређењу научних знања, могу се поделити у две категорије - теоријску и практичну.

Првом групом доприноса могу се сматрати резултати истраживања који се тичу доживљаја архитектонског простора, његове перцепције, рефлексije принципа гешталт психологије на архитектуру... те доношење закључака о законитостима о потенцијалима и могућностима манипулисања доживљајем архитектонског простора. Дакле, рад доприноси интерпретацији, проширењу и продубљивању научних сазнања о принципима

примене и моделима усмеравања доживљаја архитектонског простора, са посебним освртом на сакрални простор.

Другој групи доприноса припадају резултати имплементације прве групе, теоријске категорије, у контекст хришћанске савремене сакралне архитектуре. Кроз истраживање, кандидат пружа увид у низ метода за манипулисање доживљајем у оквиру сакралних објеката. Један од значајних аспеката истраживања је и отварање простора за савремене интерпретације сакралних амбијената у домаћој архитектури, то јест циљана усмеравања доживљаја експресивних архитектонских простора.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Комисија наглашава да је у дисертацији кроз вишеслојну анализу приступљено феномену доживљаја архитектонског простора и усмеравању искуства корисника, те постизању експресивног ефекта путем сведених архитектонских елемената. Научни доприноси који су остварени у дисертацији кандидата Данире М. Совиљ представљају несумњиво унапређење постојећих научних и практичних сазнања и теорија, јер у поређењу са постојећим стањем у архитектонској пракси, пружају увид у другачије могућности промишљања и интерпретирања архитектонског простора, са освртом на сакрални простор. Од посебног значаја је чињеница да у стручној и научној јавности Србије још увек не постоје праксе које подразумевају интерпретације сакралне архитектуре на начин који се кроз дисертацију ставља у први план. Кључни допринос сагледава се у утврђивању аспеката који утичу на експресиван архитектонски простор и усмерено интензивирање искуства корисника.

Комисија наглашава да је у дисертацији тежиште истраживања постављено у прецизну и пажљиво артикулисану, научно утемељену студију усмеравања и манипулације корисничког доживљаја архитектонског простора. Поред тога, коришћењем научне аргументације и сложеног методолошког приступа, преиспитане су кључне релације између делова архитектонске композиције међусобно, те између архитектонског простора и корисника. Дисертација пружа теоретски оквир за потенцијалне промене дискурса у локалним интерпретацијама сакралне архитектуре.

4.3. Верификација научних доприноса

M24 Совиљ, Данира. „Значај осветљења у интерпретацијама хришћанске сакралне архитектуре друге половине XX века“. Архитектура и урбанизам (Београд), бр. 51, 2020. Рад прихваћен за публикавање.

M34 Тошковић, Оливер; Ковач, Владимир и Данра Совиљ. "Virtual Architecture – Subjective Experience of Virtual and Real Objects". *XXVI Scientific Conference, Book of abstracts: Empirical Studies in Psychology*, International conference, Belgrade, University of Belgrade - Faculty of Philosophy, October 15-18, 2020, 84.

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу прегледа и детаљне анализе докторске дисертације кандидата **Данире М. Совиљ мастер инжењера архитектуре**, Комисија констатује да је дисертација написана у складу са одабраном темом, те да су структура дисертације, проблем и предмет истраживања, примењени научни методи и научне хипотезе у складу са пријавом теме за коју је Универзитет у Београду дао сагласност. Дисертација у потпуности задовољава научне критеријуме, како у погледу квалитета и научне аргументације, тако и у погледу остварених резултата, научних доприноса и применљивости за будућа истраживања. Кроз израду дисертације, као и кроз друге верификације и објављене радове, кандидаткиња је показала способност за самосталан научно-истраживачки рад.

Докторска дисертација Данире М. Совиљ представља оригинално и самостално дело, рађена је аргументовано и систематично, утемељена на изворима обимне литературе. Кандидат Совиљ је урадила обухватну студију специфичности елемената архитектонске композиције, њихових перцептивних карактеристика, конкретизовала истраживање кроз студије случаја сакралне архитектуре и, на крају, испитала тему путем анкете. Комисија истиче да дисертација у потпуности задовољава научне критеријуме и пружа научни допринос ужој научној области *Историја, теорија и естетика архитектуре и визуелних уметности и обнова градитељског наслеђа*. Поред тога, комисија наглашава значај и потенцијал истраживања да представља базу за могућу примену у домаћој архитектонској пракси која се тиче промишљања сакралног простора.

У складу са претходно наведеним, Комисија предлаже Наставном и научно-уметничком већу Архитектонског факултета да се докторска дисертација под називом **„Естетичка манипулација доживљајем архитектонског простора — кроз анализу хришћанске сакралне архитектуре друге половине XX века“**, кандидата Данире М. Совиљ, мастер инжењера архитектуре, прихвати, изложи на увид јавности и упуту на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду.

У Београду, октобар 2020. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

.....
др Владимир Миленковић, ванредни професор, председник Комисије
Универзитет у Београду - Архитектонског факултета

.....
др Владимир Мако, редовни професор, ментор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

.....
мр Милан Вујовић, редовни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

.....
др Василије Гвозденовић, редовни професор
Универзитет у Београду - Филозофски факултет